

Леся ФРАНЧУК

стажист – дослідник
кафедри міжнародного бізнесу і туризму
Тернопільський національний
економічний університет

РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ ОПІЛЛЯ

Україна Опілля – це край багатих національних традицій, високого рівня культури, колиска патріотизму. Особливої туристичної привабливості надають численні об'єкти історико-культурної спадщини, що включають незліченну кількість церков, замків і фортець, громадських споруд тощо. Серед цього переліку можна виокремити замки і фортеці – особливу складову туристичної привабливості краю, використання якої для потреб рекреації є обмеженим через відсутність достатньої інформації. Вивчення можливостей включення наявних замків і фортець в спеціалізовані туристичні маршрути є пріоритетним завданням на сьогоднішній день.

Серед визначних пам'яток оборонної архітектури можна виокремити наступні: Галицький Старостинський замок, фортеця Сенявських у Бережанах, замок в Старому Селі, Поморянський замок-палац, П'ятничанська вежа, Свірзький замок. Наявність цих та інших замкових споруд на Опіллі ще не є визначальним фактором для розвитку туризму, оскільки першочергово слід вивчити стан їх збереженості, рекреаційні можливості, здатність приваблювати туристів тощо.

З загальної кількості замків Опілля, що збереглися до наших днів, 22% мають задовільний технічний стан, приміщення використовуються для сучасних цілей; 34% мають технічний стан, який дає змогу використовувати для сучасних цілей окремі 166 споруди; 44% перебувають у руїні. Незадовільний загальний стан збереженості всіх замків Опілля можна пояснити й тим, що впродовж тривалого часу до пам'яток матеріальної культури ставилися не дуже поблажливо. Внаслідок цього дуже часто їх знищували, в кращому випадку вони використовувалися в господарських цілях і знищувалися морально [1, с. 90].

Відновленням, реставрацією або консервацією цінних зразків фортифікаційного будівництва почали предметно займатися лише в останній чверті ХХ ст. Але й тоді відновлювалися передусім найцінніші замкові споруди, які мали велику естетичну цінність. Це значною мірою дозволило врятувати величні замкові комплекси в Бережанах, Поморянах, Свіржі тощо. Величезна кількість же інших замків просто зникла з лиця Землі [1, с. 97].

В сучасній Україні кволими темпами створюються сприятливі умови для збереження та рекреаційного використання замків. Яскравим прикладом є Старостинський замок у Галичі, який фактично не доглядався в радянські часи. Лише за незалежної України почали приділяти більше уваги цій пам'ятці архітектури. Сьогодні Галицький замок знаходиться під охороною держави, входить до складу Національного заповідника «Давній Галич». У рамках концепції державної програми «Замки України» тут ідуть реставраційні роботи. Замок часто включається до багатьох пізнавальних екскурсій, особливо тих, що стосуються історії давнього Галича, оскільки він є важливим туристичним об'єктом міста.

Набагато гірші справи з замком-палацом Сенявських у Бережанах, який фактично перетворюється в руїну. Лише з 1999 р. замок внесений до переліку пам'яток архітектури України, що потребують відбудови й реставрації. Тоді ж був розроблений план з його відновлення, розрахований на 25 років. А вже у 2001 р. він став складовою Державного історико-культурного заповідника міста Бережани. Реставрація почалася в 2004 р. Та це не допомагає рятувати замок, оскільки ремонтні роботи проходять занадто повільно через брак коштів. Такий стан речей призвів до того, що у травні 2011 р. обвалилася частина замкового муру [2]. Сьогодні Бережанська фортеця частково використовується для показу туристам завдяки проведенню Фестивалю Бережанського замку.

Катастрофічною виглядає ситуація, пов'язана зі збереженням унікального замку в Старому Селі, який колись наводив справжній жах на ворогів, а сьогодні має вигляд жалюгідної, нікому не потрібної пустки. До цього його довела людська байдужість, небажання зберегти грандіозну архітектурну пам'ятку.

Починаючи ще з XVIII ст. замок не відновлювався і не реставрувався, якщо не рахувати поодинокі випадки у XIX ст. та 1970-х рр., які мали характер суто «косметичного» ремонту. Все це, а також час, сприяло повному занепаду фортеці. Сьогодні від величної твердині збереглося лише декілька фрагментів стін і веж. Після здачі замку у 2010 р. в концесію на 49 років його планують вивести із аварійного стану до 2015 р. і перетворити у важливий осередок розвитку культурно-історичного туризму на території Опілля [3].

Враження справжньої руїни справляє Поморянський замок, який, мабуть, є найменш збереженим з усіх наявних сьогодні замків Опілля. Остання реставрація була проведена ще в 1978 р., яка особливо не вплинула на загальний стан замку- 167 палацу.

З початку XXI ст. фортеця починає поступово руйнуватися. Вже тоді покрівля замку була сильно пошкоджена, унікальні барельєфи збереглися частково, стіни містять численні тріщини. У Львівській ОДА розглядається питання про передачу замку у концесію, що б дозволило оживити пам'ятку, вдихнути в неї нове життя. В туристичні маршрути замок включений лише частково, оскільки перебуває в аварійному стані.

Справжнім прикладом якісної реконструкції та реставрації виступає унікальна вежа часів Галицько-Волинської держави в П'ятничанах. У 1990-х рр. було реконструйовано її оборонний паркан, вежу, відновлено унікальну дерев'яну криницю, інші господарські споруди та унікальний дерев'яний підйомний міст. 1995 р. башта увійшла до складу Музею-заповідника оборонної архітектури «П'ятничанська вежа» та є філією Львівської галереї мистецтв. Заповідник часто відвідують західні туристи (переважно з Польщі), але щоб П'ятничанська вежа стала справді привабливим туристичним куточком, слід докласти чимало зусиль, впорядкувати територію навколо вежі, встановити вказівники при трасі тощо. Все це дозволить створити хороші умови для розвитку культурно-історичного туризму на території П'ятничанської башти [4].

Одним з найкраще збережених є також замок у с. Свірж, який найбільше відомий за зйомками у ньому фільму «Д'Артаньян і три мушкетери». Ще за радянських часів він був включений до переліку пам'яток архітектури та містобудування. У 1970-х рр. розпочато реконструкцію замку, яка через брак коштів тривала понад 30 років, а з розпадом СРСР практично припинилася. З

передачею замку наприкінці 1990-х рр. Союзу архітекторів України відбувалася «модифікація» замку, зміна планування кімнат, однак оригінальний вигляд XVII ст. не було змінено. Замок неодноразово ставав об'єктом зацікавлення туристів не тільки за його чудову будівлю, але і завдяки його розташуванню в живописній місцевості. Після ґрунтовної реставрації пам'ятка може стати одним з найпопулярніших місць туристичної дестинації на Опіллі, що добре позначиться на розвитку пізнавального туризму.

Список використаних джерел

1. Лесик О.В. *Замки та монастирі України* / О.В. Лесик. – Львів : Світ, 1993. – 176 с.;
2. *Бережанський замок* [Електронний ресурс] / Регіональний інформаційний портал «Тернопільщина». – Режим доступу: <http://www.irp.te.ua/index.php>.
3. *Замок попри колію* [Електронний ресурс] / Карпати. – Режим доступу : http://www.karpaty.net.ua/articles_09/stareselo.php.
4. *П'ятничанська вежа – незнана архітектурна перлина Галичини* [Електронний ресурс] / Радіо Свобода. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1789150.html>.

Юля ЧАЙКА

Науковий керівник

канд. екон. наук, доцент Мазур В.С.

Тернопільський національний
економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ОПІЛЛЯ

На сьогоднішній день понад 1500 замкових споруд Європи (це 2/3 від загальної кількості) успішно відновлені і використовуються у туристичній сфері, зокрема у готельному господарстві. Важливим є також той факт, що королівські замки та знатні аристократичні двори частково чи повністю перетворені у музеї, історичні пам'ятки і, таким чином, є об'єктами туристичного зацікавлення. Тут знаходяться численні музейні експонати, туристам пропонуються різноманітні атракційні туристичні програми (лицарські турніри, стрільба з луків та арбалетів, винно-дегустаційними заходами тощо).

Щодо Опілля, яке дуже тісно пов'язане з європейською історією, то на опільських теренах замки та фортеці масово будуються у XIV-XVII ст., активно трансформуючись пізніше з палаців з елементами італійського «бароко» у палаци у стилі вишуканого «класицизму» аж до кінця XVIII ст., хоч і набуваючи яскравої української своєрідності. Звичайно, кількість самотніх замків, палаців та фортець, уцілілих до XIX ст., не є такою значною як в Європі. На жаль, винищення більшовиками та націоналізація цих об'єктів призвели до часткового, а в більшості випадків і повного руйнування майже всіх замкових споруд [3, с. 104].

Проте і досі на території Опілля налічується 6 замкових твердинь – або їх руїн – свідків героїчного легендарного українського минулого -